

Pogovor z Alenko Pirman v Ljubljani, 20. januarja 2006

Tanja Lažetić: *Ko sem te povabila k razgovoru in sem ti ga predstavila kot pogovor o pogojih za delo in ustvarjanje sodobnih likovnih umetnikov, si mi odpisala, da se seveda lahko pogovarjaš, čeprav se zadnje čase precej raje osredotočaš na delo in skušaš čim manj misliti na njegove okoliščine. Zato me zanima: kaj delaš?*

Alenka Pirman: Trenutno se ukvarjam s serijo *Najlepših pesmi* v okviru *Nemih predavanj*. Razvijam *Nema predavanja* kot izrazno sredstvo. Gre za predstavitev v powerpointu. Izhajam iz programa, ki je izjemno politično nekorekten, blazno priljubljen in razširjen po vsem svetu, namenjen pa je trženju idej, izdelkov, storitev, znanja in ideologije. Skratka, želi vplivati na ljudi, od njih nekaj pričakuje. Meni se je pa zadel zanimiv ravno zato, ker ponuja nabor možnosti, ki se zdijo neskončne, v resnici pa so na ravni tega – če ga gledamo kot izrazno sredstvo –, da greš kot videast snemat neko poroko ali pogreb. Na ravni amaterskega, ljubiteljskega, priročnega orodja, ki tudi iz tebe, čeprav delaš v pisarni kot uradnik ali administrator, menedžer ali pa trgovec, naredi kar na lepem nekoga, ki zna pripraviti zelo učinkovito, če ne pa vsaj privlačno predstavitev za publiko. Skratka, gre za program, ki deluje kot bergla. Jaz pa ga imam za samostojno izrazno sredstvo.

Serija *Najlepših pesmi* pa nastaja iz izbranih pesmi 60. let. Gre za konkretno in vizualno poezijo, domačo, ker je to čas, ki me že od gimnazijskih let blazno fascinira in zaposluje. In berem iste knjige, vedno znova. Vsake toliko časa se pustiš zamotiti s čim drugim, ampak vedno znova se izkaže, da te vleče nazaj k ..., kako naj rečem temu, ne ravno izvornim zanimanjem, ampak tistim, ki jih je vodila strast. To je takrat, ko človek o umetnostnem sistemu še nič kaj dosti ne ve, ampak te sama dela pritegnejo, fascinirajo. Na gimnaziji smo brali stare številke *Problemov*, ki so se valjale po knjižnici in jih ni nihče niti povohal. In glej, zdaj se spet ukvarjam s tem kot z neke vrste posvetilom.

TL:
Ali te pesmi prevajaš?

AP:
Na nek način gre za prevod v čas, v animacijo. Razgradiš pesem, v celoti objavljeno na eni strani, lahko vidiš pesem na papirju, v knjigi, reviji, kjer so pač izhajale. Gre seveda za pesmi, ki so bile navadno natipkane na pisalni stroj, take tudi izbiram. Sicer so delali še s flomastri, letrasetom, odtisi itn., ampak to je težje spraviti v powerpoint. Skratka, ostajam pri tipkopisu. In potem prevajaš, kar pomeni, da je delo podobno vezenju: šteješ vrstice in šteješ "vbode".

TL:
Ali pesmi prevajaš v drug jezik ali besede zamenjuješ s slikami?

AP:
Konkretna poezija operira z znaki, kar pomeni, da je beseda velika redkost. Recimo pesem Vojina Kovača-Chubbyja *I go crazy*, ki je sestavljena iz samih pik, tvori nek vzorec na papirju. Jaz pa ta vzorec prenesem v čas. Kar pomeni, da je vsaka pika, vsak znak (govorim o tem primeru) en diapozitiv. Pesem se počasi vzpostavlja pred gledalcem. V glavnem blazno uživam v samem prevajanju. Pesem je izhodišče, ampak postane nekaj drugega.

TL:
Zaradi medija?

AP:
Ja, zaradi nosilca in časa. Ekonomija med sporočilom in izraznim sredstvom je v teh delih zelo ugodna. Pravzaprav gre za zelo skromna sredstva, ki so izredno učinkovita, ki delujejo, ne da bi zganjala velik cirkus. Te pesmi izhajajo iz značilnosti papirja. Papir je bel, trak na pisalnem stroju je črn. In pri meni je enako, če v osnovi vzameš računalnik in projekcijo. Gre za svetlobo, samo obrneš jo, inverzno. Osnova sta tema in svetloba. Znak je tisti, ki proseva, ki se pojavi in niza. Ja, seveda, sporočilo je drugo, vendar ne povsem.

TL:
Kaj pa avtorske pravice?

AP:
To so stvari, ki jih velja od primera do primera reševati drugače. Metodološko naj bi v tem primeru sicer šlo za apropiacijo, saj si od izvorne pesmi prisvojim "motiv", ampak glede na to, da te ljudi spoštujem, da so zelo vplivali name in da so nekateri "celo" še živi, se mi zdi fantastična priložnost, da jih ob tem tudi spoznam. Tako jih zdaj poskušam najti, jim povedati, kaj delam, in odziv je zaenkrat ugoden. Pesmi me ne zanimajo samo formalno, ampak je bil ta čas zanimiv tudi zaradi odnosa do umetnosti, takrat so se discipline med sabo pomešale, ljudje se niso ukvarjali z institucionalizacijo na ta način ... Hanžek (Matjaž) mi je recimo govoril, da je kolegovo pesem, ki mu je bila všeč, objavil v svoji knjigi, pod svojim imenom in obratno. Tako je to obdobje verjetno trd oreh za literarne zgodovinarje, za ustvarjalce pa je bil resnično svoboden, seveda v nekih okvirih. To je bil tudi čas, ko je sicer prevladovala druga ..., ko je dejansko šlo tudi za odpor do prevladujoče vloge umetnosti in kulture v tedanji družbi. Ko je bil glavni, recimo, Josip Vidmar, ki je haral z enimi preživelimi koncepti lepega, potem pa pridejo eni taki hipiji in začnejo tipkati. To je bilo res fantastično. To je bil, seveda, tudi čas OHO-ja. Tako da bi me zelo presenetilo, če bi pesniki danes reagirali zaščitniško do te poezije. Mogoče mi je bilo zaradi tega malo lažje. Malo me je bilo strah, če se jim bo zdela zadeva banalna, pa v bistvu ni. Zato ker dobi pesem v času, ko jo pravzaprav razgradiš na njene osnovne elemente, ki se odvijajo v času, nek humoren, a tudi meditativen značaj.

TL:
Jih želiš obdelati čim več? Kje se boš ustavila?

AP:
Samo najlepše. (smeh) Izkazalo se je, da sem vzela po eno pesem različnih avtorjev. Pesmi, ki sem jih našla v *Tribuni*, niso bile podpisane, potem pa sem v pogovoru ugotovila, čigave so. Pa se je k sreči izkazalo, da so od različnih avtorjev.

TL:

Ali so jih tudi objavljali brez podpisa, ne samo zamenjevali?

AP:

Ja, recimo v Tribuni. V Tribuni je v sezoni 1965/66, ko sta prišla v uredništvo najprej Marko Pogačnik, potem pa še Iztok Geister, dejansko šlo za to, da sta se na straneh za kulturo tekst in vizualni del enakovredno dopolnjevala. To je bilo narejeno zelo prefinjeno in je res lepo videti. Te "duplerice" iz Tribune so bile prikazane tudi na razstavi *OHO. Na uho v oko* novembra 2005 v Bežigradski galeriji.

TL:

Kaj odgovoriš, ko te vprašajo, s čim se ukvarjaš?

AP:

Odvisno, kdo me vpraša.

TL:

Ali kdaj tudi rečeš, da si slikarka?

AP:

A ne, to pa nikoli. V zadnjih nekaj letih si sploh šele upam izreči, da sem umetnica. Ampak potem pa striktno rečem umetnica, ker ima, recimo v popularnem jeziku, tudi kakšno drugo konotacijo. Iz Ukrajine ali kaj takega.

(smeh)

S poklicem imam res težave, še posebej ker delam stvari, ki so ves čas v neki razvojni fazi. Nisem razvila "blagovne znamke", da bi se dalo v dveh stavkih povedati, kaj delam, in da bi lahko ljudje z vsemi predsodki, ki jih gojijo do umetnosti, češ da je ne razumejo, to potem tudi lahko sprejeli. Mislim, da tudi nimam potrebe, da ... nimam pedagoškega čuta, niti take potrebe, da bi bila vsem popolnoma razumljiva. In da bi bila zelo jasna. Imam že sama dovolj težav s tem poklicem in to vlogo, tako da se mi zdi, da je uspeh že, če mama in sin vsaj približno vesta, kaj delam. Potem pa še sin kakšno dobro pripombo provali, tako da veš, da si na pravi poti (smeh), ali pa kaj neprimernega vpraša. Na splošno pa se izogibam tem pogovorom.

Je pa res, da se je z leti nabralo tudi nekaj projektov, ki so komunikativni, ampak to ni bil njihov namen, taki pač očitno so. Ljudje so jih zelo dobro sprejeli. Mislim na *Arcticae horulae*, slovar nemških izposojenk, *Razvezani jezik* in na *Zlate zobotrebce*. To so recimo dela, ki ne potrebujejo nobene razlage, takoj padejo na plodna tla. Na nek način se mi zdi, da je to že kar dovolj. So pa druge stvari, ki so bolj hermetične, metodološke, raziskovalne in, bog pomagaj, ne morejo te imeti vsi radi.

TL:

Kateri je tvoj najljubši oziroma prelomni projekt?

AP:

Vsak naslednji.

TL:

Bi lahko rekli, da se ukvarjaš z jezikom?

AP:

Ja, tako kaže, čeprav ne vedno.

TL:

Ponavadi sem na tej točki intervjuja vprašala, kakšne pogoje za delo imaš, vendar ugotavljam, da se veliko raje pogovarjam o samem delu, kot o pogojih za delo. Pa vseeno, mi poveš kaj o tem?

AP:

Različna obdobja so. Zdi se mi, da je zdaj, ko imam 41 let, prišlo do inventure. Tega ne dramtiziram. Krasno je, ker se mi zdi, da zdaj vem, kaj ima ... ne bom rekla smisel,

ampak kaj je še vredno delati. Prej sem veliko energije potrošila tudi za raznorazna opravila. Ko sem prišla za akademije, sem zelo prostodušno jemala določena dela ali vloge na različnih bregovih umetniškega sistema. Res prostodušno, priznam. Kar je pogojevalo določene napake in ... Napake? Pač, skočiš v vodo in plavaš. Recimo kot umetniški vodja Galerije Škuc ali pa kot urednica *Likovnih besed*, kot urednica *M'zina*, ki je bil takrat še fanzin, kot pomočnica direktorice Sorosovega centra za sodobne umetnosti – Ljubljana, mentorica Sveta umetnosti ali pa urednica Artservisa. Tega se je res nabralo, pa razne komisije ipd. In vse to iz neke naivne vere v to, da vem, kaj je za druge dobro, in da lahko kaj pripomem. Potem pa vidiš, da je to jama brez dna in da ti na nek način ... Na Sorosu nas je Vuk Ćosić zelo dobro ločil, uradnike po pisarnah. Eni so fikusi, eni pa robini hoodi. Fikusi imajo mirno zasebno življenje in odhajajo ob treh domov, robini hoodi pa imajo občutek, da delajo "za stvar" in izgorevajo na delovnem mestu. Izgorevaš, ampak kot rečeno, ker gre za jama brez dna, ugotoviš, da ... Skratka sistem ni narejen tako, da boš ti zavihal rokave, nekaj let dobro delal, pa bo. Ni tako. (smeh) Tako da v nekem trenutku presodiš, da res nima smisla, da se še bolj zapletaš v te neskončne poizkuse, ki so bili sicer za moje delo zelo koristni. Pri tem namreč izgubiš veliko predsodkov, ko vidiš, kako sistem funkcionira od znotraj. Se mi zdi, da pridobiš neko modrost, ampak kot pravi teorija, gre za konverzijo. Kaj se zgodi? Prideš na neko delovno mesto z določeno odgovornostjo, na podlagi nekih kompetenc. Na tem delovnem mestu imaš določeno mero avtoritete in jo tudi izvajaš. Počasi, pravijo, da zaradi narave stvari, se ta kompetenca izgubi. (smeh) Saj o tem je pisal že Igor Zabel. Skratka iz ljubezni do umetnosti začneš in nekje vmes jo zasovražiš. Ne hodiš več na otvoritve, ker se s tem ukvarjaš že službeno, čez dan ...

TL:

Potem si pa vozila taksi?

AP:

Ja, potem sem delala za šankom v Gromki, vozila taksi, pa delala spletne strani ... trenutno ne delam za denar.

TL:

Kako to?

AP:

Leto in pol mi že ni treba delati za denar, ker sem nekaj malega podedovala in ker sem nato dobila še delovno štipendijo na ministrstvu za kulturo, ki za trenutek odloži skrb. (smeh) "Naj za trenutek odloži skrb naša draga ...!" In je krasno, ker delam zelo počasi in porabim ogromno časa za razmišljanje. Bioritem stvari, ki jih naredim za javnost, ima drugačno razpolovno dobo kot ministrstvo.

TL:

Te skrbi, kaj bo potem?

AP:

Ja, trenutno sem tako okupirana z *Najlepšimi pesmimi*, da se mi o tem sploh ne da razmišljati. Čez dva meseca bom pa morala. Ta hip me to ne zanima. Ko pustiš neko relativno varno okolje v smislu, da dobivaš neke redne mesečne prihodke, ko se nehaš ukvarjati s stvarmi, ki so kakor pomembne, namišljeno pomembne, potrebuješ kar nekaj časa ... tako kot neka velika ladja čez oceanka. Komaj zapluješ na odprto morje (in imaš, končno, polne roke umetnosti), je že treba nazaj iskat bencinsko črpalko. To so res procesi, ki so tako ..., si rečeš, hudič, dobiš štipendijo, pa je še huje, ko prideš nazaj.

TL:

Ali poznaš srbsko kletvico: »Da bog da imao, pa onda nema!«?

AP:
A onda nimao?

TL:
Gre za to, da šele potem, ko si imel, veš česa nimaš.

AP:
Čeprav veš, po eni strani tudi nimam toliko dobrih idej. In tudi ni vse, kar zraste na zelniku, dobro; mogoče je okej, če imaš neke druge moteče faktorje v življenju, ki ti preprečujejo, da bi realiziral čisto vse, česar se domišliš. To se mi zdi, da je na nek način tudi v redu. Toliko je polucije, toliko umetnosti se danes kaže. Ni nam treba vsem manično kopiciti del.

TL:
To mi zveni kot tolažba.

AP:
Ja, khm, ne vem ...

TL:
Sicer lahko da, ampak meni se zdi fino, če lahko pavzo določiš sam.

AP:
Če si delavka v Muri, tudi zelo težko sama določiš pavzo. Mislim, da smo še vedno v privilegiranem položaju, kakorkoli že vzameš. Prej si me vprašala, kaj je moje najljubše delo. Ampak, mislim, da za zelo malo stvari, ko pogledaš nazaj, lahko rečeš: »Uau, to je pa res bilo nekaj. To je pa seglo čez«.

TL:
Se strinjam, ampak zdi se mi pomembno, da lahko sam izbereš čas nedejavnosti. Spomnim se časa, ko nisem hotela imeti avta, ker sem bila prepričana, da lahko, če hočem kam, štopam. Pa je čisto drugače, če greš štopat zato, ker to hočeš ali če moraš, zato ker drugače ne moreš nikamor. Še to te želim vprašati: kaj bi bil zate uspeh?

AP:
Kaj je uspeh? Da mi ni treba sklepati kompromisov, da lahko ohranim integriteto in da lahko kljub temu še naprej delam. Kar pomeni, da se še vedno najdejo sogovorniki, ki se jim zdi vredno delati z mano. Dovolj je, da se pojavijo mogoče dva ali trije na leto, ki bi radi z mano nekaj ušpičili, pa je že vredno. Nikoli nisem bila nagnjena k temu, da sodelujem na raznih pasjih procesijah, ker če res tako malo delaš ali pa kažeš naokrog, mora biti nek presežek, nek zaplet, ki je tudi zame zanimiv. Kaj jaz vem, da se recimo s kustosom lahko pogovarjaš o zadevah ali da te zadeve spodbudijo. Malo sem tudi nagnjena k nedejavnosti in potem je vsako povabilo blazno dragoceno. Zdaj to drugače vidim. Včasih se mi je zdelo vse to odveč, trenutno pa se mi zdi dragoceno in vredno. Tudi službe, ki sem jih prej omenila, šank, pa taksi, so bile za mene pravzaprav en tak prevzgojni poligon, da pridobivam na prijaznosti, ki mi je manjka. Po naravi. Tam si namreč niko i ništa, nihče te ne pozna, ne ve, kdo si, kaj si v življenju naredil, sploh ni pomembno. V taksiju imaš osebo, ki jo moraš profesionalno prepeljati od točke A do točke B, in to je vse. Potem se navadiš tega. To je dobro.

TL:
Si delala na kakšnem projektu ta čas, ko si vozila taksi?

AP:
Ne.

TL:
Kaj pa pohod na Triglav s stotimi ženskami?

AP:
Tudi to ni bila umetnost. To je bil prevzgojni "projekt". (smeh) Eni hodijo pa na aerobiko ali na jogo.

TL:
Prej si rekla, da nisi cenila povabil na razstave? Si zavrnila kakšna velika povabila?

AP:
Ja. Mislim, da sem bila precej zoprna. No, pa saj še zmeraj ne bi ravno vsega ... Če si v tem svetu prisoten kot neke vrste administrator, potem tisto svetinjo delanja umetnosti zelo držiš zase, si zelo ljubosumen in tega ne bi rad onesnažil. Malo bolj realen postaneš, če druge vloge odpadejo. To se mi zdi koristno. Ne vem, govorim preveč abstraktno?

TL:
Ne, razumem o čem govoriš. In sva tudi že zaključili, ampak malo še vlečeva.

AP:
S tem ponavadi končaš?

TL:
Ja. Vprašanje o uspehu je zanimivo, ker precej podobno odgovarjate. Včasih je še omenjen finančni uspeh.

AP:
Mogoče boš lahko primerjala raven samozaslepitve (smeh), ker v resnici gre itak samo za denar. (smeh)

TL:
Točno tako. (smeh)

AP:
Položnice moramo vsi plačati, samo če bi hotela denar, bi si verjetno izbrala drug poklic ali pa drugo dejavnost. Ali pa bi razmišljala in delala na drug način.